

Jugoslovenski časopis za pravna i društvena pitanja
ljudskih prava

w

LJUDSKA

PRAVA

ISSN 1450-6742

UDK 342:7

Tema broja
Represivno zakonodavstvo

3-4

jesen-zima
BEOGRAD
1998

Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava

KULTURNA REVOLUCIJA NA SRPSKIM UNIVERZITETIMA

Apstrakt: U članku autor daje stručni kritički osvrt na Zakon o univerzitetu Srbije koji je usvojen u maju 1998. godine. Ovaj zakon spada u grupu represivnih zakona kojim se ukida autonomija univerziteta. Između ostalog, ovim Zakonom je predviđeno stavljanje univerziteta pod neposrednu upravu Vlade Srbije. Zakon ukida mogućnost da univerzitet, odnosno fakulteti sami donose odluku o izboru rektora, odnosno dekana, već rektore i dekane postavlja Vlada bez konsultovanja akademske zajednice. Rektori i dekani dobijaju ovlašćenja direktora preduzeća i mogućnost da primaju i otpuštaju (hire and fire) profesore i asistente po osnovu diskrecionog ovlašćenja i političkog oportuniteta. Donošenje ovog zakona pratili su brojni javni protesti.

Ključne reči: Zakon o univerzitetu (1998). Srbija. Autonomija univerziteta. Represivno zakonodavstvo.

I.

Ustavom Republike Srbije (1990) zajemčena je „...sloboda stvaranja i objavljivanja naučnih i umetničkih dela...” (čl. 33), a (sada već ukinuti) *Zakon o univerzitetu iz 1992. godine* (SgRS 54/92), između ostalog, predviđao je da je: „Univerzitet autonomna naučna, odnosno umetnička i obrazovna ustanova” (čl. 2), kako bi se obezbedila depolitizacija univerziteta, kao predušlov za stvarnu akademsku automoniju i poštovanje slobode naučnog i umetničkog stvaralaštva. Ovaj Zakon, osim toga, izričito je propisivao da: „Na univerzitetu nije dozvoljeno političko, stranačko i versko organizovanje i delovanje” (čl. 4).

Zakon o političkim organizacijama (1990) izričito predviđa da se: „...političke organizacije organizuju i deluju *samo* na teritorijalnom principu” (čl. 4). Ovaj Zakon izričito zabranjuje svako partijsko delovanje i svaki oblik političkog organizovanja van samih političkih organizacija. To se posebno odnosi na osnivanje i delovanje raznih „partijskih ćelija” (npr. komiteta, odbora i sl.) po tzv. funkcionalnom principu, odnosno u preduzećima, državnim organima, univerzitetima i sl.

* Profesor Pravnog fakulteta u Beogradu.

Međutim, nasuprot ovim izričitim odredbama Ustava i zakona, pojedine političke organizacije po svaku cenu pokušavaju da svoje stranačke (a i lične) interese) na univerzitetu stave iznad stručnih i naučnih interesa ovih akademskih institucija u Srbiji. U pojedinim oblicima protivzakonitog delovanja na univerzitetu naročito prednjači JUL, posebno nakog osnivanja svog „univerzitetskog odbora”.

II.

Vlada Srbije je tokom maja 1998. godine, iznenada i bez prethodne najave, ne samo obelodanila predlog novog Zakona o univerzitetu, već ga je po hitnom postupku 26. maja i usvojila.¹

U pravnom smislu, ovim se Zakonom univerzitet od autonomne, javne naučne i obrazovne institucije pretvara u državno činovničko preduzeće kojim rukovode „rektor” i „dekani”, ali ne kao predstavnici svojih kolega profesora, već kao dekretom postavljeni visoki državni funkcioneri. Prema ovom Zakonu, rektor i dekani u odnosu na univerzitet i fakultete istvoreneno raspolažu ne samo ovlašćenjima vladinih namesnika, već i ovlašćenjima direktora monopol-skih preduzeća koji praktično prema svom nahodanju mogu da primaju i otpuštaju (hire and fire) profesore kao najamne radnike.

U političkom smislu, međutim, novi Zakon kao da najavljuje početak crveno-crne varijante kineske „kulturne revolucije” na srpskim univerzitetima. Izgleda da za univerzitete u Srbiji dolaze neka vremena Mao Ce Donga u kojima je, kako se u to vreme govorilo „sumnjiv svako ko nosi naočare”, ali ovog puta u političkoj i zakonodavnoj režiji *Jugoslovenske levice (JUL)* Mire Marković, *Srpske radikalne stranke (SRS)* Vojislava Šešelja i *Socijalističke partije Srbije (SPS)* Slobodana Miloševića.²

U operativnom štabu ovog anticivilizacijskog poduhvata kao da je doneta odluka da se aktivira „peta kolona” na univerzitetu, oličena, pre svega, u članovima Vlade Srbije koji su istovremeno i profesori univerziteta. Kako drugačije tumačiti činjenicu da su ovaj zloglasni Zakon o univerzitetu obelodanili, i za njega se vatreno založili, upravo tri potpredsednika Vlade Srbije i ministar prosvete koji su SVI istovremeno i profesori univerziteta. Očigledno je da su ovi profesori-političari dobrobit i prosperitet univerziteta kao svoje *alma*

1 *Zakon o univerzitetu*, „Službeni glasnik Republike Srbije” br. 20/98 od 28. maja 1998.

2 „Zakon o univerzitetu donet je u maju ove godine zahvaljujući harmoničnoj saradnji crveno-crne koalicije. Da bi zaustavili skupštinsku proceduru i usvajanje najrestriktivnijeg zakona u istoriji Beogradskog univerziteta, peticiju protiv donošenja ovog Zakona potpisalo je više od 10.000 nastavnika i saradnika univerziteta u Srbiji. Od Vlade se tražilo da se donošenje zakona odgodi do jeseni i da novi zakon bude urađen javno, u saradnji sa predstavnicima akademske zajednice.” (S. Ast, *Beogradski univerzitet – čistke, progoni, pretnje...*, „Helsinška povelja”, br. 10, septembar 1998, str. 18)

mater podredili interesima svoje *alter mater*, odnosno političkim interesima crveno-crne koalicije SPS-JUL-SRS.

Iako je svima jasno ko je zapravo inspirator ove nove kulturne revolucije protiv univerziteta, politička perjanica pete kolone na univerzitetu upravo je potpredsednik Vlade Srbije, ali i predsednik nezakonito osnovanog Univerzitet-skog odbora JUL-a, profesor medicine Milovan Bojić. Izjava ovog profesora-političara-levičara da se novim predlogom Zakona uvodi autonomija univerziteta (iako se ona zapravo u potpunosti ukida) govori sama za sebe. Uostalom, kako može postojati autonomija univerziteta ako vladini činovnici primaju i otpuštaju profesore i naučne radnike po svom nahođenju, a ne po rezultatima naučnog rada koje mogu da ocene samo stručnjaci iz odgovarajuće naučne oblasti.³

Izjava drugog potpredsednika Vlade Srbije, visokog funkcionera Socijalističke partije Srbije, profesora prava i političara-ustavopisca Ratka Markovića, takođe govori sama za sebe. Profesor Marković je izjavio da, pošto Vlada obezbeđuje sredstva (pare) za univerzitet, ona (Vlada) ima ista ona prava nad univerzitetom koja inače ima i bilo koji drugi vlasnik nad svojim stvarima (npr. nad automobilom ili zgradom).

Na političke izjave trećeg potpredsednika Vlade Srbije, Vojislava Šešelja, ne vredi trošiti reči. Koliki je njegov kredibilitet među ozbiljnim ljudima jasno pokazuje to što nijedan od više od trideset profesora univerziteta nije pokazao želju da sa njim uopšte razgovara.⁴

Konačno, ministar prosvete, političar-profesor Jovo Todorović, uključen je u ovaj poduhvat još od vremena građanskog i studentskog protesta (1996–97), kada je okrenuo leđa univerzitetu i stao na stranu režima.⁵

Međutim, za ovaj udar na autonomiju univerziteta crveno-crna peta kolona ipak se dobro pripremila.⁶ Tako, prema odredbi člana 109. ovog Zakona:

---

3 „Učešće zaposlenih u upravljanju univerzitetom i fakultetima nije bitno ograničeno, kao što se čuje, ono je sasvim ukinuto. To se vidi iz brojnih obredaba Zakona, a ističem samo ključne: Vlada bez ikakvog učešća univerziteta i fakulteta imenuje i razrešava rektore i dekane (čl. 108, 123, st. 2); zaposleni na fakultetima i univerzitetima nemaju nikakvo pravo da predlažu članove upravnog i nadzornog odbora, već ih sve imenuje Vlada (čl. 128, 131).” (V. Rakić-Vodinelić, *Kakve su pravne posledice primene Zakona o univerzitetu na položaj univerziteta i njegovih nastavnika i saradnika*, „Naša borba”, 17. juni 1998, str. 5)

4 „Zakon o univerzitetu doživljam kao atribuciju supkulture turbo-folka u visokom školstvu.” (Z. Ivošević, *Turbo-folk u visokom školstvu*, Nedeljna „Naša borba”, 27–18. juni 1998, str. XV)

5 „Istorija univerziteta je i istorija totalitarne vlasti koja nastoji da ga potčini: to je istorija policijskog duha, inkvizicije i lomača knjiga i ljudskih sudbina.” (S. Pihler, *Zakonom protiv univerziteta*, „Naša borba”, 12. juni 1998, str. 7)

6 „Nema nikakve sumnje da se glasanjem za Zakon o univerzitetu 26. maja Skupština Srbije opredelila za uvođenje komesarske uprave na univerzitetu, koja neminovno mora

„Rektor je poslovodni organ univerziteta. Rektor ima prava i dužnosti *direktora preduzeća* (...). Rektora univerziteta (...) imenuje i razrešava Vlada.” Slična ovlašćenja imaju i dekani fakulteta.⁷

III.

Malo je poznato da ovakav stav tvrdog jezgra antiuniverzitetske političke platforme počiva na argumentaciji i mišljenju pojedinih pravnih eksperata koji su se izričito zalagali da dekani prema profesorima treba da imaju ista ona ovlašćenja koja imaju direktori preduzeća prema zaposlenim radnicima u nekoj fabrici ili poljoprivrednom kombinatu. Prema ovom mišljenju, dekani u odnosu na svoje kolege profesore nisu „prvi među jednakima” (*primus inter pares*), već specijalni „poslovodni-naredbodavni organi” koji profesore i naučne radnike mogu primati i otpuštati sa posla po osnovu široke diskrecije i praktično bez obrazloženja. Tako, najuporniji zastupnik ovog stava ističe: „Drugim rečima, ne može se nijednim pravnim aktom negirati pravo poslodavca, direktora, a ovde *pravo dekana*, da odluči (...) da zaposleni, konkretno nastavnik univerziteta..., bude primljen ili otpušten iz radnog odnosa, odnosno da se taj odnos produži.”⁸ Prema pravilima koja važe u američkom fudbalu, „bonus” ne dobija samo onaj ko je dao gol, već i onaj ko je pružio „asistenciju” u postizanju pogotka.⁹ Polazeći od toga, i ovi pravni eksperti zaslužuju taj „bonus” što su „nabacili loptu” profesorima-političarima crveno-crne koalicije – potpredsednicima Vlade i ministru prosvete – u kovanju paklenog plana da se autonomija univerziteta i sloboda naučnog i umetničkog stvaralaštva profesora pretvore u administrativnu

da rezultira i njegovom totalnom degradacijom.” (S. Turajalić, *Poslednja odbrana ili poraz*, „Naša borba”, 2. juni 1998, str. 7)

- 7 „Sve u svemu ovaj zakon se i ne može nazvati zakonom u pravom smislu reči. To je pre *uputstvo* koje Vlada daje svojim službenicima u pogledu načina na koji treba da upravlja ljudskim i materijalnim resursima koji su im na raspolaganju. Na taj način, dosedno decenijskoj negaciji vladavine prava u Srbiji, etatizaciji društva i koncentraciji vlasti i autoritarne vladavine, Predlog zakona o univerzitetu predstavlja još jedan u nizu koraka u ostvarivanju zatvorenog društva, sa sve većim elementima post-komunističkog totalitarizma, tiranije, diktata i sveopšte kontrole.” (I. Vujačić, *Prilog nepostojećoj raspravi o Predlogu zakona o univerzitetu*, „Naša borba”, 19. maj 1998, str. 7)
- 8 Uporedi: Z. Tomić, *Moć ministra i penzionisanje univerzitetskih nastavnika (2) – Ministar protiv dekana*, „Naša borba”, 5. novembar 1997, str. 8. S tim u vezi, zabeležene su i sledeće reakcije: „Kolega Zoran Tomić sa Pravnog fakulteta obrazlaže u dva nastavka u „Našoj borbi” da jedan dekan po Zakonu o radnim odnosima ima pravo da zadrži nastavnika još dve godine nakon ispunjenja uslova za starosnu penziju (...).” (Lj. Rajić, *Budućnost sedi u klupi, a ne za katedrom*, „Danas”, 15-16. novembar 1997, str. 10)
- 9 Uporedi: S. Lilić, *Kulturna revolucija JUL-a na Univerzitetu*, „Danas”, 25. maj 1998, str. 7.

poslušnost najamnih radnika pod kontrolom političkih funkcionera Vlade Srbije i činovnika Ministarstva prosvete.¹⁰

IV.

Mnogo je javnih protesta upućeno vlastima Srbije protiv ovog Zakona o univerzitetu.¹¹ Univerzitet nije, niti će ikada biti preduzeće koje ostvaruje profit. Univerzitet je institucija koja proizvodi znanje i kulturu i nije vlasništvo države, pogotovo ne vlade i njenih ministara. Univerzitet radi za dobrobit svih građana i društvene zajednice u celini. Država je tu samo da obezbedi sredstva za rad univerziteta i da kontroliše zakonitost načina kako se troše – i ništa više. Zbog toga, poruka univerziteta, profesora i studenata u odbrani svoje autonomije mora biti jasna i odlučna: ovaj zakon mora što pre završiti na smetlištu srpske istorije. Da bi se postigao ovaj cilj, osim opšte solidarnosti akademske zajednice i demokratske javnosti, neophodno je i beskompromisno zalaganje za vrhunske i objektivne standarde i kvalitet u naučnom i istraživačkom radu univerzitetskih profesora.

---

10 „Osnovni cilj manipulacije u univerzitetskoj sredini sastoji se u političkoj kontroli univerziteta (...) U celom tom procesu vrlo su važne uloge rektora univerziteta i dekana fakulteta koji bi trebalo da predstavljaju transmisiju između državne uprave i univerzitetskih institucija.” (S. Petković, *Manipulacija u univerzitetskoj sredini*, „Naša borba”, 3. juni 1998, str. 7)

11 Tako je, između ostalog, predsedniku Vlade Srbije, Mirku Marjanoviću, upućen i sledeći *Memorandum*: „Gospodine Predsedniče, Veoma uznemireni donošenjem i već izazvanim posledicama primene novog zakona o univerzitetu, obraćamo Vam se kao Predsedniku Vlade Republike Srbije (...) sa predlogom i zahtevom da, polazeći od dugogodišnje tradicije univerziteta u Srbiji koju su ovaj Zakon i njegova primena grubo narušili, a u cilju ostvarenja i zaštite opšteg interesa Republike Srbije i njenog ugleda u svetu u oblasti univerzitetskog, naučnog, umetničkog, kulturnog, istraživačkog, obrazovnog i pedagoškog rada, kao i radi zaštite Ustavom zajemčene slobode naučnog, umetničkog i kulturnog stvaralaštva, upotrebite svoja ustavna i zakonska ovlašćenja i lični uticaj radi prevazilaženja krize koja je nastala primenom Zakona o univerzitetu čije je donošenje inicirala Vaša Vlada. (...) Predlažemo i insistiramo da se važeći Zakon o univerzitetu odmah stavi van snage i hitno inicira procedura donošenja novog”. (Prof. dr Slavoljub Popović, profesor emeritus, Univerzitet u Nišu – višegodišnji dekan Pravnog fakulteta u Nišu; Prof. dr Vida Ognjenović, redovni profesor, Univerzitet umetnosti u Novom Sadu; Prof. dr Momčilo Grubač, redovni profesor, Univerzitet u Novom Sadu – bivši savezni ministar za ljudska prava; Prof. dr Zagorka Golubović, profesor emeritus, Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju; Prof. dr Dragoslav Avramović, profesor emeritus, Univerzitet „Braća Karić” – bivši guverner Narodne banke Jugoslavije; Prof. dr Dragoljub Mićunović, profesor emeritus, Univerzitet u Beogradu – savezni poslanik; Prof. dr Stevan Lilić, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu – generalni sekretar Udruženja pravnika Jugoslavije). Uporedi: *Zakon van sveta i vremena*, „Danas”, 1–2. oktobar 1998, str. 7.

SADRŽAJ

Tema broja – represivno zakonodavstvo	5
---	---

Zakon o univerzitetu (maj 1998)

Kulturna revolucija na srpskim univerzitetima <i>Stevan Lilić</i>	9
Zakon o univerzitetu od 28. maja 1998. godine	14
Inicijativa za pokretanje postupka za ocenjivanje ustavnosti i zakonitosti Zakona o univerzitetu (9. juni 1998)	33

Zakon o javnom informisanju (oktobar 1998)

Sezona lova na medije <i>Miroljub Radojković</i>	39
Zakon o javnom informisanju od 20. oktobra 1998. godine	51
Predlog za pokretanje postupka za ocenu ustavnosti i zakonitosti Zakona o javnom informisanju (2. nov. 1998).	60

Zakon o prekršajima (izmene i dopune, decembar 1998)

Novi zakon o prekršajima kao deo definitivne propasti našeg prava <i>Momčilo Grubač</i>	69
Zakon o izmenama i dopunama Zakona o prekršajima od 20. decembra 1998.	76

Prikazi

Aktuelni režim u Jugoslaviji pred sudom za zaštitu prava čoveka: Desimir Tošić, <i>Totalitarisme et le droit d'homme</i> , Paris, 1948 <i>Oliver Nikolić</i>	85
--	----

Ljudska prava

Mr Dejan Milenković 87

Sloboda štampe i Zakon o javnom informisanju

Mr Dejan Milenković 88